

POSUDEK HABILITAČNÍ PRÁCE

Téma	Metakognícia v procese porozumenia textu
Autorka	Mgr. Anikó Ficzeré, PhD.
Oponentka	prof. PhDr. Věra Janíková, Ph.D.

Habilitační práce dr. Anikó Ficzeré je předložena ve formě tištěné publikace¹ a zaměřuje se na analýzu podstaty a významu metakognice v procesu čtení s porozuměním v cizím jazyce. Je v ní empiricky ověřována jejich vzájemná propojenost při učení se cizímu jazyku ve školním prostředí a představeny možné didakticko-metodické přístupy, pomocí nichž lze tyto procesy v edukační praxi systematicky podporovat.

Téma je ukotveno v kontextu didaktiky cizího jazyka a jejího výzkumu a je jedním z klíčových výsledků dlouhodobého bádání autorky, které realizovala i v rámci několika vědeckých i rozvojových projektů, jejichž společným jmenovatelem i cílem bylo na základě vědeckých důkazů vytvořit a implementovat do edukační praxe takové přístupy a intervenční techniky, které umožňují rozvíjet čtenářskou gramotnost v cizím jazyce při stimulaci metakognitivních procesů.

Náročnost zpracování řešené problematiky práce a posouzení úrovně zpracování práce

Zvolený přístup zcela odpovídá výzkumnému záměru, a to v jeho konceptualizační i operacionalizační rovině. Teoretická východiska vhodně konceptualizují vlastní empirický výzkum a jsou předestřena v prvních třech kapitolách. Autorka zde předkládá syntézu informací o existujícím stavu bádání v daném výzkumném poli, ukazuje trendy a zasazuje tak vlastní výzkumné šetření do širšího kontextu. Přístupy k rozvoji čtení s porozuměním (tedy porozumění psanému textu) ve výuce cizích jazyků autorka primárně ukotvuje v didaktice cizích jazyků a jejího výzkumu, správně zdůrazňuje, že (zvláště v posledních letech) je toto téma uchopováno komplexně a interdisciplinárně. Zdůrazňuje, že jsou přítom akcentovány individuální potřeby jednotlivých žáků a žákyň a že rozvoj této dovednosti, která je chápána také jako čtenářská gramotnost, je dlouhodobý proces, který je ovlivňován řadou faktorů. Zcela správně poukazuje na to, že na používání čtenářských strategií (či čtenářských návyků) mají v současnosti vliv digitální technologie a tzv. „digitální čtenář“ mnohem častěji upřednostňuje rychlou orientaci v textu před jeho analytickým porozuměním, které je pro porozumění textu zásadní.

¹ Ficzeré, Anikó (2025): *Metakognícia v procese porozumenia textu*. Praha: Verbum, 153 stran. ISBN 978-80-88507-32-1.

Klíčovým konceptem spojeným s výzkumným zaměřením se v této části práce stává metakognice, tedy myšlení o myšlení či učení o učení. Tento koncept se v posledních desetiletích přesouvá z psychologického výzkumu do výzkumu pedagogického a potažmo do oborově didaktického, což dokládá předložená habilitační práce, která tím explicitně dokládá interdisciplinaritu současného bádání v oblasti učení a vyučování cizích jazyků. Habilitantka nejdříve charakterizuje koncept metakognice a její hlavní komponenty z perspektivy psychologie, v níž je ukotven i koncept motivace s důrazem položeným na její dynamický charakter. Zde autorka akcentuje teorii sebedeterminace, která představuje významný přístup ke zkoumání motivace jedince a otevírá i nové možnosti pro oborově didaktický výzkum a edukační praxi.

Za významné v kontextu práce považuji vymezení role metakognice v návaznosti na konkrétní obsah výuky, kterým je čtení s porozuměním, přičemž je zdůrazněno zejména její propojení s afektivně motivačními faktory procesů porozumění psanému textu. Autorce se úspěšně podařilo uvedené koncepty metakognice zahrnout do integrativních a holistických modelů porozumění textu (např. konstrukčně-integrační model), poukázat na ontogenetické aspekty rozvoje dovednosti čtení s porozuměním a zohlednit specifika čtení s porozuměním v jiném (cizím) jazyce.

Druhá část práce (začínající kapitolou 4) představuje vlastní empirické šetření, jehož hlavním cílem bylo zjistit souvislosti mezi výkonem při porozumění cizojazyčným textům psaných v němčině a angličtině s vybranými dimenzemi metakognice, a to metakognitivními znalostmi, procesy a čtenářským sebezpojetím. Autorka explicitně vymezuje proměnné svého výzkumného šetření a usouvztahuje je s operacionalizací. Poté představuje výzkumné otázky, hypotézy a metodologii. Pro sběr dat byly v souladu s vytčeným cílem a výzkumnými otázkami zvoleny vhodné metody: (1) metoda dotazníkového šetření, přičemž nástrojem se stal osobní dotazník čtenářských návyků a sebehodnocení, který zjišťoval vybrané metakognitivní charakteristiky respondentů a respondentek, a (2) didaktický test, který zjišťoval úroveň porozumění psanému textu v angličtině a němčině u vybraného zkoumaného souboru. Pregnantně je předložen způsob analýzy získaných dat. Data získaná dotazníkovou metodou byla vyhodnocena pomocí statistického softwaru SPSS, pro zjištění průměru výkonu, rozložení a kvality údajů byla využita deskriptivní analýza a pro testování vztahu mezi vybranými proměnnými stanovenými v hypotézách Mann-Whitneyův U test a nepárový T-test rozdílnosti. Pro zjištění rozdílů ve výkonu při porozumění textů mezi vybranými skupinami respondentů a respondentek byla použita dvoufaktorová analýza rozptylu ANOVA. Pro volbu výzkumného souboru (n=544) byl použit stratifikovaný výběr, přičemž hlavními kritérii byl studovaný cizí jazyk (němčina na referenční úrovni A2 a angličtina na úrovni B1) a typ střední školy (gymnázium nebo střední odborná škola).

Závěrem lze konstatovat, že předložený výzkum je metodologicky stringentní, má jasně vymezený cíl a výzkumné otázky. Zvolený výzkumný přístup je vhodný, metody sběru dat i jejich analýzy jsou důsledně popsány a zdůvodněny. Autorka se soustředí na přesně vymezený problém a prezentuje původní výsledky výzkumu, v němž prokazuje svou odbornost a vědecký přístup.

Nebývá zcela obvyklé, že součástí výzkumné habilitační práce je i aplikační část. V daném případě ji však považuji za velmi vhodnou, a to zejména z následujícího důvodu. Oborově didaktický výzkum spočívá a priori v tom, že řeší výzvy výuky cizích jazyků, hledá

nové/innovativní či úspěšnější způsoby pro jejich učení a vyučování. Pro efektivní řešení těchto výzev je třeba akcentovat přístupy založené na důkazech (evidence-based). Řada pro dané téma relevantních teoretických východisek i studií (včetně autorčiny, která je uvedena v habilitační práci) prokazuje, že zařazení aktivit zaměřených na stimulaci metakognice může pozitivně ovlivnit kvalitu porozumění textu. Ne vždy je však v edukační praxi zcela jasné, jak tento obsah metodicky uchopit, proto jsou názorné příklady v aplikační části velmi důležité. Navíc jsou ověřené, neboť byly součástí několika intervenčních programů, které habilitantka realizovala.

Ve dvou přílohách je poté k nahlédnutí didaktický test pro čtení s porozuměním v anglickém a německém jazyce. Třetí příloha obsahuje učební materiály pro tzv. warming up-aktivity.

Posouzení formální stránky práce (jazyk, styl, struktura)

Předložená práce má logickou strukturu, která zcela odpovídá požadavkům kladeným vědecko-výzkumnou publikací. Text je věcný, udržuje myšlenkovou a komunikační soudržnost, jeho jednotlivé části na sebe smysluplně navazují. Dr. A. Ficzerová prokázala schopnost analyzovat relevantní odbornou literaturu, přistupovat k výsledkům literární rešerše kriticky a vždy v souvislosti s hlavním cílem empirického šetření. Styl habilitační práce odpovídá požadavkům kladeným na vědecký text, vyznačuje se terminologickou exaktností a dokládá vysokou úroveň autorčina akademického psaného projevu. Rovněž formální stránka je na velmi dobré úrovni. Práce vykazuje dobrou grafickou úpravu, respektuje typografická pravidla, citační normy jsou dodrženy, odkazy na zdroje jsou správné a jednotné. S ohledem na kontrolu originality ukazují výsledky hodnocení rukopisu antiplagiátorským systémem TURNITIN 7,06 % shody. Použité zdroje mají výpovědní hodnotu a jsou adekvátní k objektu výzkumného záměru.

Přínos a úroveň výsledků práce

I když text obsahující teoretická východiska a empirický výzkum s jeho výsledky není rozsahem velký (86 s.), představuje významný příspěvek k výzkumu didaktiky cizích jazyků v oblasti zkoumání metakognice s ohledem na rozvoj dovednosti porozumění cizojazyčnému textu. Z hlediska metodologie je třeba ocenit zvolený interdisciplinární přístup, který reflektuje současné trendy ve výzkumu učení a vyučování cizích jazyků. Přidanou hodnotou předložené práce je aplikační část, která obsahuje empiricky podložené konkrétní návrhy pro výuku, jež umožňují ve výuce cizích jazyků cíleně rozvíjet metakognitivní strategie. Celkově považují práci za zdařilou a doporučeníhodnou pro široké spektrum potenciálních zájemců, od vysokoškolských didaktiků a didaktiček cizích jazyků a jejich studentů a studentek, přes praktikující učitele a učitelky až po tvůrce kurikulárních dokumentů či učebnic a jiných učebních materiálů.

Náměty k diskusi:

- 1) V teoretické části je mj. věnována pozornost čtenářskému sebepojetí (*čitateľske sebapoňatie*). Můžete prosím krátce zmínit, jak lze tento koncept vnímat a jak se s ním může pracovat ve výuce cizího jazyka při rozvoji čtenářské gramotnosti?

- 2) V textu je poukázáno na to, že změny v životním stylu a fungování společnosti ovlivňují způsoby, jak pracujeme s psaným textem. Můžete uvést příklad i s ohledem na rozvoj čtení s porozuměním ve výuce cizího jazyka?
- 3) Ve výzkumu didaktiky cizích jazyků se v posledních letech výrazněji uplatňují kvalitativní přístupy. V jakém případě by se dle Vašeho názoru v rámci výzkumu zaměřenému na metakognici a učení se cizímu jazyku zvláště hodil kvalitativní design a co by mohl přinést na rozdíl od výzkumu kvantitativního (můžete ukázat i na Vašem výzkumném tématu)?

Explicitně vyjádřený návrh na udělení vědecko-pedagogického titulu docent

Habilitační práce Mgr. Anikó Ficzeré, PhD., *Metakognícia v procese porozumenia textu* **splňuje** standardní požadavky na vypracování habilitačních prací v oboru „Cudzie jazyky kultúry“. Navrhují habilitantce **udělit** vědecko-pedagogický titul docent.

V Brně 7.1.2026

prof. PhDr. Věra Janíková, Ph.D.